

Vzpomínky přátel a kolegů na prof. Luđu Klusákovou (1950–2020)

Prof. PhDr. Luďa Klusáková, CSc., zemřela 8. dubna 2020. Na Filozofické fakultě UK působila přes čtyřicet let a svou činností se výrazně podílela na formování Ústavu světových dějin, jeho vědeckých i pedagogických výsledcích a rozvoji mezinárodních kontaktů.

medailon paní profesorky

Vzpomínky na paní profesorku sdílí desítky českých i zahraničních přátel a kolegů; další texty v angličtině jsou k dispozici v článku *Memories of Friends and Colleagues of Prof. Luďa Klusáková (1950–2020)*.

doc. PhDr. Eva Beránková, Ph.D. (Ústav románských studií FF UK)

Nebudu-li počítat několik přednášek, které jsem tak trochu libovolně a mimooborově absolvovala ještě během svého pradávného studia, naslouchala jsem libozvučnému hlasu paní profesorky poprvé skrze plastové dveře usazená v kuchyňském dřezu... Psal se devátý leden roku 2014 a budoucí paní děkanka mě jakožto proděkanku pro zahraničí in spe pozvala k jednání s profesorkou Klusákovou o cizojazyčných programech. Nevědouc, jak věci chodí, dostavila jsem se do děkanské pracovny, z níž mne asistentka obratem vyprovodila návodným „sem ještě ne“, a nasměrovala mě do jakési lingvistické pracovny nahoře.

Po kratším bloudění jsem narazila na podivné plastové dveře, které se nedaly otevřít k sobě ani od sebe. Netušila jsem, zda je mé vlamování se dovnitř v takové situaci vhodné, proto jsem po několikerém zaklepání a chvilkovém bloumání usedla na linku v přilehlé kuchyňce a čekala, až budu oficiálně vpuštěna. Z rozhovoru obou dam jsem slyšela každé třetí slovo. Asi po deseti minutách se z místnosti ozval hlasitější výkřik „kde je ta Eva“, načež jsem se v nešikovné snaze rychle seskočila z

linky zřítíla do přilehlého dřezu. Plastové dveře se tiše zasunuly do zdi (což mne při mé technické nešikovnosti prostě nenapadlo) a jakási paní se mě vlídně zeptala: „Vy budete asi paní proděkanka, ne?“

Musím uznat, že Luďa Klusáková projevila nejen výjimečný takt, ale i sebeovládání. (Tedy pokud nebyla novým proděkanům hraboucím se z dřezu s mokrým pozadím představována běžně.) Od této památné chvíle jsme se vídaly poměrně často. V pravidelných intervalech mi totiž Luďa svým nenapodobitelným způsobem vplouvala na zahraniční oddělení (uprostřed vlnících se sukni a hedvábných šál působila jako zvláště akademický typ víly) a nesmírně vynalézavým způsobem mi úkolovala personál. Samozřejmě vždy v dobrém a pro blaho svých četných studentů, kteří se permanentně někde zasekávali bez víz v zahraničí, padali za oběť odlišným studijním legislativám v různých zemích Evropy nebo potřebovali jiný typ proděkanské intervence.

Po čtyřech letech jsem byla natolik vyceповaná, že jsem už z razance Ludina příchodu nebo témbu jejího hlasu v telefonu dokázala vydedukovat, kam se vypravím tentokrát a z koho budu co mámit. „Nechci Vám nijak radit, paní proděkanko, ale já to dělám tak, že prostě zajdu za panem rektorem a sedím u něj tak dlouho, dokud nezohlední moje argumenty,“ radila mi potutelně. Netuším, jak přesně toto „sezení“ probíhalo, ale faktem je, že Luďa dokázala – nad rámec průběžné správy několika rozsáhlých mezinárodních programů – prosadit i věci zcela neprůchozí, jakou bylo například členství univerzity v Agence Universitaire de la Francophonie. (Smlouvu jsme ladily v noci po telefonu a já ji pak překládala do francouzštiny.)

V posledních letech se profesorka Klusáková velmi angažovala i v univerzitní alianci 4EU+ a v této souvislosti se v ní ještě rozvinuly tradiční „strategicko-taktické“ schopnosti: Například ještě předloni zkušeně protáhla celou naši českou delegaci varšavskými parky, poli i rumišti až do neuvěřitelně vzdálené konferenční místnosti, cestou diktovala pokyny, volala mobilem opozdilce a jakémusi neznámému kolemjdoucímu za pochodu vygooglovala trasu na letiště.

Z mého pohledu byla Luďa úžasná dáma z oněch časů polomytologických ženských figur, co tahají nákladáky přes zamrzlé Ladožské jezero nebo lusknutím prstů s kameny nekonečna mění řád vesmíru. Bude mi moc chybět.

Mgr. Ondřej Daniel, Ph.D. (Ústav světových dějin FF UK)

Vzpomínat na Luďu bolí. Vše se nakonec událo tak strašně rychle. Ještě před dvěma týdny jsme společně vedli distanční seminář pro studenty mezinárodního magisterského programu TEMA+ a minulý týden se nám v konferenčním hovoru jeden ze Skype profilů odmlčel. Je těžké uvěřit tomu, že se v semináři Luďa už neovysloví. Zkusím ale zavzpomínat nad jedním z mnoha témat, které jsme měli společné. Byla jím paměť krajiny.

Stejně jako já nosila Luďa hluboko ve svém srdci krajinu jihovýchodního cípu Českomoravské vrchoviny, odkud pocházel její dědeček z mamince strany. Zvlněná pole s lesními horizonty, do nichž se zařezávají horní toky řek, jako je Svratka, Oslava, Jihlava nebo Moravská Dyje, kupy balvanů, které před sebou na vršky dnes porostlé borovicemi kdysi snad vytlačil ledovec, stráně porostlé šípky a trnkami, občas nějaký ten jalovec, úzké a rozbité silnice lemované švestkami, boží muka, vesničky s barokními kostely, věže na dohled jedna od druhé, z některých z nich prý bývá vidět i špička svatoštěpánského chrámu ve Vídni, to všechno jsme měli oba dva velmi rádi.

Dnes je tato krajina vyschlá na troud, na vršcích se nejspíš nebudou smět ani letos v předvečer prvního máje pálit čarodějnice, místní lidé nadávají na Pražáky, o nichž jsou přesvědčeni, že jim zavlekli koronavirus i evropská nařízení, a lesy jsou z velké části vykácené kvůli kůrovci. To, co jsme si spolu s Luďou nosili v srdcích, stále více připomíná Aragonii nebo Sandžak, ale prvotní představu toho, že si člověk „svou“ krajinu nosí s sebou, nám už nikdo nevezme. Luďa toto své přesvědčení zhmotnila ve svůj dlouholetý zájem o historické cestopisy. Svou knihu Cestou do Cařihradu, v níž se navíc protínáme v našem dalším zájmu, prodloužením českého jihovýchodu na jihovýchod evropský, mi už ale nepodepíše.

Prof. Dr. Marie-Elisabeth Ducreux (emeritní ředitelka historického oddělení)

francouzského Národního centra výzkumu – CNRS, Vysoká škola společenských věd v Paříži – EHESS)

Náhlá zpráva o tom, že odešla z tohoto světa Luďa Klusáková, mě velmi zarmoutila. S Luďou Klusákovou jsme se seznámily v roce 1991, v době, kdy jsem zakládala CEFRES v Praze. Z neznámých důvodů jsme se dříve nesetkaly, ačkoliv jsem mnohokrát zavítala do Prahy a dokonce tam žila třikrát několik měsíců jako doktorandka-stipendistka a poté jako badatelka francouzského CNRS, začínaje od roku 1973 a konče v letech 1982–1983.

Luďa Klusáková přišla mezi prvními do nového CEFRESu: Pamatuji, jak jsme se osobně sbližovaly při obědě v již neexistující restauraci v Karlově ulici, na který mě pozvala, a jak se potom vyvinul mezi námi vztah, o kterém jsem věděla, že je založený na vzájemné důvěře. Luďa Klusáková byla skromná, ale měla pevnou vůli. Věděla, kam chce dotáhnout obecné a komparativní dějiny. Byla trochu rezervovaná, ale upřímná a velmi velkorysá, noblesní a spolehlivá. Byla také velmi štědrá i vůči studentům a mladým badatelům, jak jsem si to mohla několikrát sama ověřit.

Její mimořádné organizační schopnosti umožnily vznik a rozvoj velmi zdařilého a důležitého mezinárodního magisterského programu TEMA, jako Erasmus Mundus a potom Erasmus Mundus+, ve spolupráci s pařížskou EHESS, budapeštskou ELTE, italskou univerzitou v Catanii a v poslední fázi projektu také s Univerzitou Laval v Québecu. Prožily jsme spolu mnoho obohacujících momentů, byla vždy ochotná radit i pomáhat. Byla vskutku vzácná osobnost. Milá Luďo, ať je Vám země lehká.

prof. PhDr. Václav Horčíčka, Ph.D. (Ústav světových dějin FF UK)

Luďu Klusákovou jsem jako kolegyni znal celá dvě desetiletí, ale teprve v několika posledních letech jsme byli ve skutečně úzkém kontaktu. Jak čas postupoval, vážil jsem si jí stále více. Neobyčejně mi imponovala její skromnost a nesobeckost. Nikdy nebojovala jen za sebe, ale vždy za svůj tým. Myslela hlavně na druhé. Na fakultu přivedla řadu zajímavých lidí, z

nichž někteří budou v jejím odkazu pokračovat v rámci jí budovaného Semináře obecných a komparativních dějin. Svou práci měla velmi ráda, dosáhla neobyčejných úspěchů v oblasti výzkumu urbánních dějin a díky nim i značného renomé v domácí i zahraniční obci historiků.

Oceňoval jsem přitom, že na své pozici nelpěla, odpovědnost za tým postupně přenášela na jeho mladší členy. Obdivoval jsem její organizační schopnosti, takřka do poslední chvíle koordinovala několik grantů, které nejen pro sebe, ale opět hlavně pro druhé získala. Nebyla přitom „jen“ vědkyní, ráda učila, dala k dispozici své kontakty při budování mezinárodních výukových programů. Luďa byla opravdovou dámou, neupozorňovala na své přednosti, nestěžovala si. Měla neobyčejně pozitivní přístup k životu a jako lvice se pustila i do svého posledního zápasu. Bude mi chybět.

Mgr. Boženka Hradilová (roz. Radiměřská), Ph.D. (absolventka Ústavu světových dějin FF UK)

„Milí všichni,“ tak začínávaly e-maily, které nám paní profesorka Luďa Klusáková psala v dobách „zlatého věku“ Semináře obecných a komparativních dějin. Myslím, že to oslovení dobře vystihuje, jak měla paní profesorka dveře i srdce otevřené pro každého. Vždyť také seminářem prošlo mnoho osobností velmi různých charakterů, zaměření i světonázorů, a ve své rozdílnosti se dokázaly vzájemně inspirovat.

Já osobně budu na paní profesorku vždy vzpomínat jako na nezpochybnitelnou autoritu, která si získala můj respekt zcela přirozeně tím, jaká byla, lidská a opravdová, neskutečně pracovitá, schopná propojovat lidi a dostat z nich to nejlepší. Nemusela říkat mnoho, v mém případě stačilo pouhé: „Jak to vypadá s vaší disertací, Boženko,“ a já převrátila svůj tehdejší život naruby, dala výpověď v dobře placené práci mimo obor, odjela na několikaměsíční studijní pobyt do Anglie (nemusím zdůrazňovat, že díky paní profesorce) a během několika měsíců jsem svůj disertační projekt oprášila a dokončila. A co víc, v té šílené cílové rovině to byla právě paní profesorka, která mě neuvěřitelně podržela a strávila řadu pracovních večerů do pozdních nočních hodin, aby mé texty

obratem zrevidovala. Jsem si jistá, že takových svědectví budou desítky, možná stovky. Připojuji svoje velké díky, budu vzpomínat s velkou vděčností a hlubokým respektem.

prof. PhDr. Miroslav Hroch, DrSc. (dlouholetý pedagog Filozofické fakulty UK)

Jak to začalo.

Luďa Klusáková patřila k mým prvním diplomantům. Byli to studenti, kteří přišli na fakultu roky 1968 a 1969 a nebylo jich mnoho, tuším šest nebo sedm. Většina se zajímala o kulturní dějiny a pro ně jsem zřídil diplomní seminář, kde jsme srovnávali úlohu historického vědomí v různých evropských kulturách 19. století. Luďa však již tehdy měla zájem o dějiny měst a žádala mne o téma diplomní práce z tohoto tematického okruhu, jímž jsem se ovšem na rozdíl od historického vědomí nikdy nezabýval. Moje první reakce byla ji odmítnout, ale koho jí doporučit? Bylo by škoda nezískat ji při jejích jazykových znalostech pro obecné dějiny. A hlavně: odvážili byste se obrátit zády k prezidentově vnučce, která už u vás absolvovala seminář?

A tak jsem pro ni vymyslel téma, které mne zajímalo a o kterém jsem se domníval, že mohu zvládnout: navrhl jsem jí, aby porovnála, jak si urbanisticky poradily některé evropské metropole se zavedením železničního spojení, zejména kam umístily nádraží a jak je situovaly. Případně jaké diskuze to doprovázely. Vzhledem k tomu, že její urbanistické téma bylo daleko od tematiky ostatních prací, nenechal jsem ji vystupovat příliš často v diplomním semináři a vedl ji formou konzultací.

Luďa to téma přijala, začala pilně pracovat, ukázalo se, že si dovedla sehnat dostatek mapových podkladů, a když mi postupně předkládala své poznatky, to téma se mně zalíbilo. Oceňoval jsem její píli a zaujetí. Mladá dáma s takovýmhle kádrovým profilem by se byla nemusila ani moc namáhat, ale ona chtěla dokázat, že něco dovede. Dnes se tomu asi říká motivovanost. Práci dokončila, a když na jaře 1973 nadešel čas státnic a obhajob, napsal jsem pěkný posudek.

Bylo tehdy běžnou praxí, že vedoucí diplomní práce navrhl

oponenta a vedoucí katedry návrh schválil. V Ludině případě však vedoucí katedry profesor Oldřich Říha rozhodl, že úlohu oponenta převezme sám. Z titulu své funkce byl zároveň předsedou zkušební komise. Nic zlého netuše jsem se dostavil na obhajobu. Začalo to nevinně, profesor Říha mne požádal, abych přečetl svůj posudek. Pak začal vyjadřovat své hodnocení. Nebylo nijak pozitivní. Nevzpomínám si dnes již na to, co mu tehdy vadilo, co té práci vytýkal. Luďa to později komentovala tak, že se cítila jako u soudu, kde žalobce je zároveň soudcem. Výsledná známka bývala určena předem. Tentokrát nikoli, chtěl jí dát trojku, ale souhlasil s kompromisem: diplomní práce dostane dvojku. Samozřejmě jsem v tom cítil i kritiku svého výkonu ve funkci vedoucího diplomní práce. A jelikož ta urbánní tematika mi nebyla příliš blízká, nemohl jsem se se šéfem dohadovat odborně, což jsem při jiných příležitostech dělal. S takovýmto výsledkem obhajoby si Luďa nemohla moc vyskakovat. Bylo jasné, že ji Říha na katedru nechce.

Obhajoba měla vzápětí dohru. Nějaký čas po obhajobě mi zavolala profesorka Zoe Klusáková, tedy paní matka, a pozvala si mne k sobě do kabinetu politické ekonomie, který byl na našem patře. Když jsem vstoupil, vedla ke mně monolog, který mne natolik zaskočil, že si pamatuji jen úločky. Dověděl jsem se, že Luďa je členkou strany, vždy oddaná a loajální, že „my“ se stýkáme se soudruhem Amortem (což byla obávaná normalizační zrůda), že „nás“ velice mrzí, jak Luďa dopadla (nebo že to mrzí Luďu?). Na nic se mne neptala, nečekala ani, že něco řeknu, a s přátelskou tváří mne propustila. Snad jsem jen stihl prohodit, že Luďu považuji za výbornou studentku. Nevěděl jsem tehdy a nevím ani dnes, co to mělo znamenat. Mohu se jen domýšlet, že to mělo souvislost s Ludinou budoucností. Luďa pak nastoupila v univerzitním archivu a něco dělala i na zahraničním oddělení rektorátu. Nikdy se mnou nehovořila o tom, že by ráda zůstala na katedře a já se jí ani neptal. Na druhé straně vyplývalo ze situace na tehdy právě ještě ne zcela zdeptané fakultě, že by měla na katedře zůstat. Základní instrukce zněla: přijímat absolventy – straníky, kteří by časem nahradili ty učitele, kteří byli označeni za „bezperspektivní“. A ona byla jediný straník mezi absolventy na obecných dějinách. Možná, že Říhova negativní reakce při obhajobě její práce byla motivována obavou, že by ho mohli

nutit, aby ji přijal, kdyby její diplomka byla uznána za výbornou. Situace se ovšem změnila hned následujícího roku. Dlouho churavějící profesor Říha zemřel a jeho prozatímním nástupcem v čele katedry se stal profesor Charvát. Stačil jen malý impuls a od zimního semestru byla Luďa přijata do stavu katedry obecných dějin, kde zůstala po celý svůj život.

Mgr. Tomáš Chrobák, Ph.D. (absolvent Ústavu světových dějin FF UK)

Zpráva o smrti profesorky Ludi Klusákové mě osobně zasáhla a zaskočila, přestože jsem věděl, s jak závažnou nemocí se potýká. Znal jsem ji bezmála třicet let od začátku svého studia na Filozofické fakultě UK a provázela mne jako školitelka doktorským studiem.

Profesorka Klusáková byla ženou s netuctovým charismatem. Pokud si pamatuji, nikdy nezvyšovala hlas, hovořila stále tiše a občas prokládala svou řeč kapkou humoru se sotva postřehnutelným odstínem ironie. Se všemi jednala jako se sobě rovnými, přátelsky a bez náznaku povýšenosti či arogance.

Když jsem se rozhodl ke studiu doktorátu pod dvojím česko-francouzským vedením, profesorka Klusáková se stala vedle profesora Bernarda Michela mou školitelkou. Volba to byla logická. Vedle širokého vědeckého záběru zde sehrálo roli i její vynikající jazykové vybavení, kterému se málokdo v její generaci mohl rovnat. Při své obhajobě, stejně jako dříve i později při řadě příležitostí, jsem mohl pozorovat její suverénní a přitom nenucené vystupování. Tyto její schopnosti ji předurčovaly vedle vlastní vědecké práce k akademické diplomacii, k navazování kontaktů s předními evropskými univerzitami. Díky ní mohly od počátku 90. let desítky studentů historie poznat systém studia v zahraničí i témata, jimiž se zahraniční badatelé zabývali.

Profesorka Klusáková tak svou činností pomáhala studentům i mladým vědcům rozšiřovat obzory poznání. Byla vždy připravena přispět radou, nikdy však nikomu nevnucovala svá stanoviska, metodologické postupy nebo hodnocení. Její pedagogická a vědecká činnost byla oceněna mimo jiné rytířskou hodností („brnění“, jak říkala) francouzského Řádu akademických palem. Trvalejší než všechna vyznamenání je však podle mého vděčná vzpomínka studentů a doktorandů, ke kterým jsem patřil

i já.

Mgr. Jaroslav Ira, Ph.D. (Ústav světových dějin FF UK)

Není pro mě snadné psát tyto řádky. Probírat se vzpomínkami na Luďu pro mě znamená přemítat o patnácti letech svého vlastního života, v němž Luďa hrála tak velkou úlohu, a prakticky o celé své dosavadní profesní dráze. Byla to koneckonců ona, která stála u jejího počátku, když mě před patnácti lety přesvědčila o volbě historie jako oboru mého doktorského studia. Předcházely tomu zkušenosti z magisterského studia; její zaměření a inspirativní přednášky mě přivedly k urbánním dějinám a kulturně a sociálně orientované historii. Dodnes si vybavuji především její přednášky o zapadlém regionu kdesi v jihozápadní Francii: nezvyklý přístup mě tenkrát nesmírně oslovil a nasměroval můj zájem k malým periferním městům.

Po nástupu do doktorského studia nastalo trvalé období naší intenzivní spolupráce, často velmi náročné – mnozí z nás ví, že Luďa s oblibou řešila zásadní věci kolem jedenácté hodiny večer –, ale také období neutuchající a všestranné podpory z její strany. Bez ní bych tu jako akademik jednoduše nebyl.

Nelze dostatečně ocenit, jakým způsobem mě zapojila do mezinárodního prostředí. Luďa mě záhy přivedla do fascinujícího světa projektu CLIOHRES, výzkumné sítě 120 badatelů z celé Evropy, která byla vynikající školou a zkušeností. Po pěti letech se mi zdála komunikace se zahraničními partnery stejně přirozená jako to, že mohu diskutovat na rovinu, bez bázně, s docenty, profesory, často ve funkcích děkanů apod.

Stejně tak jí vděčím za to, že mě přivedla do nesmírně přátelského prostředí Evropské asociace urbánních dějin (EAUH). Ještě jako čerstvého doktoranda mě vybídla k účasti na konferenci ve Stockholmu a pak jsme spolu absolvovali šest dalších setkání: dvakrát jsme spolu vedli sekci, a především spolu připravovali konferenci EAUH v Praze roku 2012. To byl nepochybně jeden z vrcholů Ludiny kariéry a pro nás dva jedna z několika nesmírně intenzivních a vypjatých spoluprací.

Měli jsme se spolu účastnit i letošní konference EAUH v Antverpách, k čemuž však bohužel už nikdy nedojde. Začlenila mě nejen do výuky mezinárodního programu TEMA, ale stále více

také do jednání a fungování jeho konsorcia. Opět skvělá škola, a hlavně: díky ní mohu ihned navázat tam, kde osud nedopřál Ludě pokračovat. Můžu-li se přihlásit k části jejího dědictví, o kterou bych rád pečoval, je to právě mezinárodní spolupráce, kterou Luďa po léta budovala.

Luďa měla ráda věci pod kontrolou. Nebála se nicméně vložit do člověka důvěru. Když zjistila, že mě baví učit, nechala mě učit. Později mi svěřila vedení diplomek. Často se mě ptala na moje názory: ty, s kterými nesouhlasila, jí pomáhaly rozhodnout se. Ty ostatní neváhala bezezbytku použít. Dokázala tak dát člověku pocit, že jeho práce je užitečná. Její způsob práce byl pozoruhodný, byť někdy trochu trýznivý pro nás ostatní. Například dokázala během jedné věty plynule přejít na jinou záležitost. Poté se na chvíli odmlčet, vyřídit několik e-mailů a následně položit otázku ještě k jiné záležitosti. Byla to její cesta, jak s obdivuhodnou efektivitou zvládat a koordinovat nezměrné množství úkolů, které přinášely jak běžný školní provoz, tak především řada projektů.

Příznačný byl také její důraz na intuici. Luďa dokázala odhadnout lidi a pocit, že „s tímto člověkem se bude příjemně spolupracovat“, byl pro ni často rozhodující. Neměla ráda namyšlené hvězdy akademického světa, nikdy nechovala přehnaný respekt vůči nadřazeným a nenechala se vtahovat do konfliktů. Zdar jejího úkolu byl pro ni hlavním vodítkem.

Přestože jsme spolu strávili v oněch patnácti letech skutečně mnoho času, v semináři, na sítích, po telefonech či na cestách, vyplňovala naše hovory, možná překvapivě, především pracovní témata. Choval jsem k ní vždy obrovský respekt, možná někdy až přílišný. Trvalo mi několik let, než jsem se naučil Ludě tykat, a vlastně nikdy jsem nenašel odvahu ptát se jí na osobní stránky jejího života. A tak jsem její lidskou stránku poznával spíše v nejrůznějších situacích. Například když po „společensky náročném“ večeru se se mnou v Kluži na letišti – už nevím, zda jsem se tenkrát jako mladý doktorand více obával letu, nebo jejího pohoršení – s mateřskou shovívavostí podělila o sušenky, které mi pomohly let zvládnout. Nebo když mi v restauracích přenechávala své zákusky.

Musím také přiznat, že to byla hlavně Luďa, vážená profesorka, která za nás pravidelně uklízela a myla nádobí v kuchyňce našeho semináře, zatímco my v ní dělali jen nepořádek. I v těchto úsměvných maličkostech se ukazovala stránka její

povahy, které jsem si cenil asi nejvíce: přes svou přirozenou vznešenost byla v jádru velmi civilní a prostá jakékoli povýšenosti.

Mgr. Jiří Janáč, Ph.D. (Ústav světových dějin FF UK)

V mých vzpomínkách bude paní profesorka vždy zaujímat výsadní postavení. Sehrála totiž v mém profesním životě roli zasvětitelky v podobě známé z iniciačních románů. Elegantně a s úsměvem (a občas nevyhnutelně také s jemným, ale důrazným pokáráním) mne provedla proměnou z posluchače a žáka v učitele a ze čtenáře v autora.

Především ale mnohem komplikovanější transformací z laika ve člena akademické obce. Okamžikem mystického zasvěcení pro mne v tomto směru byla společná účast na konferencích v době mého doktorského studia. Jelikož tyto akce sloužily do jisté míry jako nástroje hodnocení pokroku v přípravě mé disertační práce, Luďa se při nich ocitala v ambivalentním postavení obhájce (jako její vedoucí) a zároveň kritického oponenta (jako členka konsorcia projektu). Nečinilo jí potíže přepínat z role do role a vždy při tom jasně dávala najevo, že v konečném důsledku jsme všichni na jedné akademické lodi, že zdánlivá opozice rolí je jen klamem, že cíl je společný – kvalitní práce dokončená v termínu.

Sledoval jsem ji na těchto akcích pečlivě – jak formuluje otázky, co a jak hodnotí, jak pracuje s autoritami (vždy s pokorou, ale bez zbytečného respektu) a jak improvizovaně přednáší k tématům, o kterých v empirické rovině nemohla mnoho vědět, ale přesto zevšeobecněním a komparací dokázala poukázat na obecné znaky a diskusi posunout. V těchto situacích se ukazovalo, jak nesmírně řemeslně zdatnou akademičkou Luďa byla.

Všichni kolegové-studenti z mezinárodního doktorského programu mi ji tehdy záviděli – pro její otevřenost, věcnost, vlídnost a také právě pro schopnost efektivně poradit. A v neposlední řadě pro nadhled, se kterým přistupovala k akademickým rituálům. Ostatně právě velkorysost bych označil za vlastnost, která v mých očích k Ludě patřila snad nejvíce.

PhDr. Eva Kowalská, DrSc. (Historický ústav Slovenskej akadémie vied)

Odišla nám z našich radov priateľka, úžasná kolegyňa, spolupracovníčka v projekte CLIOHRES, ktorého bola dušou a spoluiniciátorkou... Skupina-team Frontiers and Identities sa aj vďaka nej stala partiou priateľov, schopných prekračovať svoje vlastné hranice. Tie putá pretrvávali a Luďka stála v ich centre... Mne bude chýbať, o to viac, že priateľstvo s ňou trvalo už dlho predtým, vďaka nemu som sa stretla a svoj život navždy preplietla s mnohými ďalšími výnimočnými priateľmi. Luďka, aj keď vedela byť naliehavá a strážila termíny a dohody, vyžarovala dobro a hádam práve tým k sebe pútala toľkých ľudí. U nich ostane v spomienke natrvalo.

prof. PhDr. Markéta Křížová, Ph.D. (Středisko ibero-amerických studií FF UK)

V době mých studií v 90. letech působila tehdy ještě docentka Klusáková ve výrazně mužském – a někdy poněkud nevybíravě maskulinním – prostředí Katedry světových dějin FF UK jako zjevení. Vždy pečlivě upravená, ozdobená exotickou bižuterií, vždy s úsměvem, ale nikdy bez zájmu o cokoli, co měli studenti a studentky potřebu sdělit, komentovat, rozporovat. Diskusi si přímo vynucovala. („Vy se mračíte, Markéto, předpokládám, že s tímto vysvětlením nesouhlasíte, tak nám řekněte proč.“) Otevírala nové obzory vždy jakoby mimochodem a zároveň svým žákům nechávala svobodu v tom, jakou cestu si nakonec zvolí. Teprve dodatečně si ale uvědomujeme, jak pevně nám vtiskla některé své zásady, jak důsledně nás vedla, když nám předávala vedení seminářů.

Přesto nebyla ve stísněném prostoru místnosti 302b ve třetím patře fakulty síla její osobnosti tak výrazná jako na mezinárodním fóru. Tak jako „kočírovala“ svůj doktorandský kroužek, dovedla zdvořile a vlídně, ale zároveň neústupně, zacílit a dovést k plodnému cíli plenární diskusi stohlavého projektu, přesvědčit ke spolupráci představitele prestižních institucí, uklidnit vášnivé střety expertů světového formátu. Díky tomu, že mě Luďka přizvala k účasti v těchto projektech, jsem získala mezinárodní kontakty, otevřely se mi možnosti k

výzkumu a zahraničním stáží. Za to Ludě Klusákové nikdy nepřestanu být vděčná, ovlivnila a posunula mou pracovní kariéru patrně nejvíc ze všech mých učitelů a kolegů. Některé z workshopů a konferencí byly samozřejmě zajímavější a přínosnější než jiné. Některé mi splývají, na další jsem zapomněla, některé naopak dodnes rezonují a provokují při práci.

Ludá zvládala historické „řemeslo“, měla přehled o archivech i knihovnách, načítala autory klasické i nejnovější. Ale k tomu měla ještě jednu vlastnost – byla až nenasytně, dětsky zvědavá. Její touha znát, poznat na vlastní oči, osahat si a ozkoušet daleko přesahovala témata jejích badatelských projektů. A protože zároveň ráda nové „objevy“ sdílela, zvala mě s sebou. Často místo oběda nebo pár hodin odpočinku, ale odolat se nedalo, „to musíš vidět“.

A tak si ji vlastně vybavuji nejlépe. Ne před mikrofonem a projekčním plátnem, ale s rozzářenýma očima a trochu rozcuchanou ve skanzenu v rumunské Kluži. Mezi římskými ruinami Aquincum v Budapešti. V tenkrát čerstvě otevřeném Musée Branly u paty Eiffelovy věže, kritickou a dlouze polemizující s konceptem muzea. Při další cestě do Paříže mě zavedla do spleti uliček nedaleko Place Concorde a horlivě mi vysvětlovala jejich transformaci v kontextu sídelního vývoje celé čtvrti. S kufry v rukou jsme pak nedůstojně klusaly labyrinthem chodeb pařížského metra, abychom vůbec stihly odlet do Prahy. Ale Ludá trvala na svém – „stálo to za to“. A stálo, tak jako vše ostatní, co mě, nás, učila.

dr. Claire Madl (zástupkyně ředitele a vedoucí knihovny CEFRESu)

Poznala jsem paní profesorku Ludu Klusákovou po příchodu do Prahy díky věhlasu semináře komparativních dějin, který s profesorem Hrochem vedla. Seminář byl ojedinělým vědeckým prostorem, kde se studenti naučili kriticky pracovat, přemýšlet a vyjádřit se o svých projektech, postupech a metodách. Paní Klusáková ho vedla se shovívavostí i diskrétností, které umožnily, aby se každý vyjadřoval volně a svobodně. Obdivovala jsem její velkou energii a odhodlanost, kterou vždy věnovala své práci a zejména svým studentům. Své rozsáhlé vědecké a pedagogické projekty dokázala vést s péčí o

osobní vztahy a s pozorností vůči každému ve svém okolí. Jsem jí vděčná za možnost pracovat s jejími studenty a s ní samotnou, její jemné vystupování a odhodlanost mi zůstanou vzorem. Odchod paní profesorky mne bolestně zasáhl. Chtěla bych vyjádřit svou hlubokou účast její rodině a všem jejím blízkým.

Mgr. Darina Martykánová, Ph.D. (Katedra soudobých dějin, Autonomní univerzita v Madridu)

Luďa Klusáková pro mě byla grande dame evropských městských dějin a inspirativní žena.

Přestože jsem na Univerzitě Karlově studovala, poznala jsem ji až jako madridská doktorandka v rámci evropského makroprojektu CLIOHRES.net. Luďa zastupovala Univerzitu Karlovu skvěle. Byla to historička, která vynikala jak v teorii, tak v empirické dimenzi výzkumné práce. Její skvělá jazyková vybavenost ve spojení se střízlivou přátelskostí z ní, vedle čistě profesních kvalit, okamžitě učinily jednu z vůdčích osobností celého projektu.

Inspirovala nejen mě, ale i ostatní mladé kolegy z evropských „periferií“ svou schopností ukázat západoevropským kolegům důležitost středo- a východoevropských dějin bez trucovitého nacionalismu, kterému se často mnozí neubráníme, když čelíme intelektuální dosebezahlednosti některých kolegů ze západních zemí. Hluboce respektovaná autorita na evropské úrovni v oboru městských dějin, Luďa navíc nezanedbávala pedagogickou činnost: její semináře i magisterské programy, která dlouhá léta vedla, byly skvělou příležitostí pro mladé vědce a vědkyně z celé Evropy získat komplexní vhled do světových dějin a naučit se vzájemně respektovat bez ohledu na původ, pohlaví či věk. A co říci o Ludiných „doktordětech“, z nichž mnozí dnes patří k předním historikům své generace!

Luďa se pro mě stala vzorem i v osobním smyslu, jako žena v české akademii, která zastávala vůdčí pozici bez arogance, ale také nikdy necítila potřebu obhajovat či skrývat svou chuť a vůli žít a pracovat jako zapálená vědecká pracovnice. A přitom my, kdo jsme měli to štěstí ji poznat lépe, dobře víme, jak milovala svou rodinu, jak byla pyšná na své děti a jakou

radost měla z narození své vnučky. Na Ludě byla pro mě inspirující i její ideologická nonkonformita, zvláště v prvním desetiletí 21. století, kdy její neskrývaná citlivost k neblahým důsledkům, které mohou mít velké sociální rozdíly, byla v našem prostředí poměrně výjimečná a rezonovala s mými osobními zkušenostmi ze zemí, kde jsou třídní rozdíly mnohem hlubší než v České republice.

Její předčasná smrt je tragédií pro její milující rodinu, ale je také nesmírnou ztrátou pro českou a světovou historiografii a pro Univerzitu Karlovu, kde její seminář patřil k nejdynamičtějším ohniskům v humanitních a společenských vědách.

doc. PhDr. Jitka Malečková, CSc. (Katedra Blízkého východu FF UK)

S Ludou jsem se seznámila ještě jako studentka, ale opravdu jsem ji poznala o několik let později, na neformálních komparativních seminářích profesora Hrocha. Mezi těmi, kdo se v semináři scházeli, se v průběhu let vystřídala řada lidí, ale Luďa k nim možná jako jediná patřila po celou dobu. Nechyběla nikdy ani na večerních posezeních u skleničky vína a na nezapomenutelných výletech na profesorovu chalupu. „My hoši, co spolu chodíme“, jak kdosi naši partu nazval, jakkoli hoši v ní byli v menšině, jsme prostě bez ní nebyli kompletní. Vážila jsem si Ludi, ještě než jsem ji dobře poznala, protože i v dobách, které slušnosti moc nepřály, dokázala zůstat slušným člověkem. Obdivovala jsem, jak je nesmírně pracovitá a zvědavá, neustále ochotná učit se novým věcem a pouštět se do nových projektů. A jen málo lidí, které znám, dokázalo na nepříjemný úkol nebo práci navíc reagovat s takovou noblesou jako Luďa. I když byla přepracovaná a měla pocit, že to není fér, místo aby se rozčílila a hodila všechno někomu na hlavu, pustila se do práce, kterou všichni odmítali, protože „někdo to přece udělat musí...“. A ten někdo byla často právě Luďa.

Vždycky byla ochotná pomáhat svým studentům i kolegům a svým postojem ostatním usnadňovala, aby se na ni obraceli s prosbou o radu, konzultaci nebo o členství v (další) komisi. A to i když šlo o obor, který jí nebyl úplně blízký, jako třeba naše oborová rada Dějiny a kultury zemí Asie a Afriky.

Luďa byla dobrá kamarádka. Bude mi moc chybět.

PhDr. Elena Mannová, CSc. (Historický ústav Slovenskej akadémie vied)

Spomínam si na Luďku ako na múdru historičku, na ženu s elegantným dôveryhodným vystupovaním, s mimoriadnym zmyslom pre usporiadanosť a disciplínu. Jej úžasný organizačný talent som osobne zažila na konferenciách o urbánnych dejinách a predovšetkým počas ciest po celej Európe od Islandu po Maltu v rámci megaprojektu CLIOHRES. Vďaka nej sa mohli v projekte vzdelávať aj doktorandi zo Slovenska, pretože nás prizvala do pracovnej skupiny o hraniciach a identitách, ktorý viedla. Milá Luďka, chýbaš mnohým. Zostávame vďační.

Mgr. Tomáš Masař, Ph.D. (Ústav světových dějin FF UK)

Při smutné události, kdy nás opustí milá osobnost, ke které jsme měli blízký vztah, vyvstanou většině z nás na mysli vzpomínky na události a zážitky, díky nimž si uchováme zesnulého v mysli nejen pro současnost, ale i pro budoucnost. Živě si vybavuji poslední setkání s profesorkou Klusákovou a poslední věty, které jsme si vyměnili. Mnohem výraznější a také významnější jsou pro mě ale vzpomínky na naše první setkání a na začátky mého studia pod jejím vedením. Živě si vybavuji první doktorský seminář s paní profesorkou, první mezinárodní workshop v Bratislavě nebo organizaci velkých konferencí v Praze, při kterých jsem byl jako začínající doktorand nápomocen. Při všech těchto příležitostech profesorka Klusáková chtěla, abychom se my jako studenti co nejvíce zapojili, abychom měli možnost seznámit se se zahraničními kolegy a jejich způsobem práce, abychom se něčemu novému naučili. Taková byla její vize – poskytnout nám pokud možno co nejvíce podnětů, které nás mohou obohatit a vést dál v našem poznání.

I z tohoto důvodu ve mně seznámení s paní profesorkou a počátky studia pod jejím vedením výrazně evokují celou její osobnost a to, jak významnou roli pro nás jako studenty hrála. Zřejmě nejvýstižnější slovo, které mě v této souvislosti napadá, je termín, který se v německy mluvících zemích trochu familiárně používá pro vedoucího doktorského studia. Ono známé

Doktorvater/Doktormutter totiž pro mě výstižně charakterizuje, čím pro nás byla. Na rozdíl od českého vedoucího nebo školitele, případně anglického advisor či supervisor mi přijde termín odkazující na jakéhosi „vědeckého rodiče“ v souvislosti s paní profesorkou mnohem vhodnější.

Profesorka Klusáková totiž nebyla jen někdo, kdo by své studenty vedl v jejich bádání a práci na bakalářské či diplomové práci nebo disertaci. V jejím případě jste vždy věděli, že vás vnímá jako celou osobnost i se všemi jejími nedostatky. U paní profesorky jste si nikdy nepřipadali jako někdo, kdo se jen dostaví na konzultační hodiny, aby probral, jak pokračuje psaní disertační práce. Pro ni jste nepřestali existovat v okamžiku, kdy konzultace skončila a za vámi se zavřely dveře kabinetu. Mnohdy pro nás tak paní profesorka byla jako „vědecká maminka“, která umí napomenout, když je toho zapotřebí, ale umí také pochválit, pokud má pocit, že je k tomu oprávněný důvod.

Často jsem s obdivem pozoroval, jak profesorka Klusáková uměla komunikovat s lidmi. Její charisma a noblesa z ní pokaždé vyzařovaly. Když vešla do místnosti, všichni věděli, že vstoupila vůdčí osobnost. Nikdy jsem ji neslyšel zvýšit hlas, ale pokaždé, když s vámi nesouhlasila nebo se jí něco nelíbilo, tak jste si toho byli okamžitě vědomi. Podobně se u ní dal jednoduše rozeznat i souhlas nebo podpora. Stačilo jemné gesto, krátký záblesk nonverbální komunikace a každý měl hned jasno. Paní profesorka nikdy nebyla člověkem velkých slov, v jejím životě mnohem větší význam hrály velké myšlenky a činy. Proto jsme si jí my studenti, stejně jako všichni její přátelé a kolegové, tak vážili, a proto na ni také budeme s láskou vzpomínat.

prof. Mgr. Jaroslav Miller, M.A., Ph.D. (Univerzita Palackého v Olomouci)

Několik přátelských vět o Ludě Klusákové (1950–2020)

Psáno pro Dějiny a současnost.

Noblesa, elegance a nevšední organizační talent. Tyto tři vlastnosti profesorky Ludy Klusákové mi vytanuly na mysl v chvíli, kdy jsem nevěřičně četl krátkou zprávu o tom, že odešla jedna z českých historiček, neúnavná průkopnice komparativních dějin v České republice, a především dáma

nesmírně laskavá ve vztahu ke kolegům i studentům. Protože jsem měl Luďu Klusákovou rád jako člověka, k němuž jsem měl řadu let blízko, vyhnu se výčtu jejích publikací a akademických úspěchů. V průběhu více než dvou desetiletí našeho profesního stýkání ovlivnila Luďa mou akademickou i životní dráhu hned několikrát. Zjistil jsem například, že osudy našich dvou rodin byly podivuhodně provázány po několik generací. Její dědeček, generál Ludvík Svoboda, kdysi zachránil mé předky, volyňské Čechy, od sovětských gulagů a dal jim šanci vybojovat si se zbraní v ruce návrat do (tehdy ještě relativně svobodné) vlasti. Dějiny mají smysl pro hořký humor, neboť tak zároveň předurčil mé smutné autorství nekrologu jeho vnučky.

V mých očích byla Luďa Klusáková především dámou, která nenásilně spojovala a propojovala kolegy, u nichž předpokládala výzkumnou či jinou spřízněnost. V tomto ohledu jí vděčím za mnohá hluboká přátelství, která bych jinak nenavázal a která mi chválabohu vydržela dodnes.

Byla to Luďa, kdo mi odhalil přitažlivost a v devadesátých letech ještě nesmírně inovativní potenciál srovnávacích dějin, jež pěstovala s profesorem Hrochem a několika dalšími kolegy a studenty ve skromném, leč pro českou historickou vědu podstatném Semináři komparativní historie na FF UK.

V období nesnadných počátků eléva historické vědy mě doslova akademicky adoptovala a nabídla mi výuku v rámci svého Semináře komparativních dějin. Dojížděl jsem jednou za dva týdny z Budapešti do Prahy, abych se opakovaně přesvědčoval o otřepané pravdě, že ty nejlepší věci v životě jsou opravdu zadarmo – veškerý můj honorář za výuku totiž padl na úhradu cestovních výloh. Skutečná přidaná hodnota však spočívala v inspirativní a intelektuálně stimulující atmosféře, která na jejím pracovišti přirozeně vládla. Protože Seminář komparativních dějin vždy lákal nadprůměrné studenty ochotné k odborné diskusi, dostalo se mi hned na počátku akademické kariéry privilegovaného pocitu, že práce vysokoškolského pedagoga má hluboký smysl.

Konečně to byla opět Luďa, kdo mě uvedl do mezinárodní komunity historiků zabývajících se prostředím měst a mezi odborníky sdružené v Evropské asociaci urbánních dějin. Koneckonců pražský světový kongres této asociace jsme v roce 2012 pořádali spolu a Luďa se mi v pohnutí při závěrečném

ceremoniálu svěřila, že zažívá vrchol svého profesního života. I když jsme se v posledních letech pohříchu nevidali příliš často, vzpomínek na Luďu Klusákovu mám mnoho. Jednu si však chci uchovat navždy. Jak sedí ve své pracovně na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a přesvědčuje mě, že komparativní dějiny jsou budoucností české historiografie a je na nás, mladších kolezích, abychom se o to zasloužili. Opravdu tomu tenkrát věřila a bytostně tomu věřím i já dnes. Možná je to uhlířská víra. Ovšem, milá Luďo, nezbyvá mi nic jiného než se o to (byť méně úspěšně než ty) stále pokoušet. Tvůj kolega, jenž tě obdivoval, ale hlavně tvůj přítel, který tě měl rád.

doc. PhDr. Michal Pullmann, Ph.D. (Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK)

Luďa na fakultě patřila k mým nejbližším lidem. Spojení inspirativní osobnosti, skvělé pedagožky s lidskou vlídností mi imponovalo, podobně jako její snaha uvažovat v širších souvislostech, nabízet obecný výklad dějin s hlubokou znalostí dějin kulturních.

Myslím, že naše myšlenková i lidská blízkost byla i vidět – když se například plánovaly společné zkoušky tří historických ústavů, jichž se účastnilo vždy po jedné osobě ze tří historických pracovišť, například komise k přijímacím zkouškám na historii, vědělo se, že Pullmann bude v komisi s Klusákovou a že o společné zkoušení oba hodně stojí. Vždy jsem se na Luďu těšil – společné zkoušení s ní probíhalo s respektem k obsahu i k lidem.

Také jsem měl rád dlouhé skypové rozhovory, když jsme připravovali nějaký projekt nebo potřebovali důkladněji probrat nějakou společnou otázku. Anebo když se Luďa chtěla poradit o některém ze svých nesčetných projektů a nápadů a nebyla si jistá. Její důvěry jsem si vždy ohromně vážil.

A cítil jsem tuto důvěru od začátku svého působení na fakultě – smím snad věřit, že ona vnímala důvěru mou. Jinak si neumím vysvětlit její otevřenost, když jsem před necelými dvaceti lety na fakultě nastupoval jako odborný asistent a chtěl se podílet na cizojazyčné výuce, že mě přijala ve svém erasmovském kursu, který jsme pak po několik let vedli spolu. Jednak jsem se od Ludi hodně naučil, a to obsahově i ve formátu kurzů pro erasmovské studenty, jednak jsem jí mohl být

oporou v tom, co na oboru historie byla hlavně její zásluha, totiž v obrovském rozmachu erasmovského studia. Ludě vděčíme za to, že pobyt v zahraničí je dnes pro studenty historie nikoliv výjimečnou zkušeností, ale něčím zcela normálním. Asi od roku 2007 jsem pak pro erasmovské studenty otevíral svůj vlastní kurz, už bez Ludi – s nárůstem počtu smluv rostl i počet přijíždějících studentů, takže bylo zapotřebí rozšířit nabídku. Stavěl jsem však na tom, co jsem vstřebal v naší společné výuce a co jsem se od ní naučil.

Vedle Ludina rozhledu v evropských kulturních dějinách, její neúnavné organizační práce v evropském kontextu a laskavého přístupu jsem na ní obdivoval ještě jeden její povahový rys, že jí byla zcela cizí konjunkturální snaha mít ty „správné“ názory, mluvit „správným“ jazykem a patřit do těch „správných“ vlivových skupin. Luďa byla velkou osobností, byla sama sebou – tím, co a jak dělala a jak přistupovala k lidem. Bude nám hodně chybět.

PhDr. Milan Scholz, Ph.D. (absolvent Ústavu světových dějin FF UK)

Zarmucující zpráva o úmrtí paní profesorky Ludi Klusákové vyvolala v mých vzpomínkách několik živých obrazů ze studentských a doktorandských let, kdy jsme byli v pravidelném kontaktu.

Obraz první bych nazval LKL v 302b alias b302. Číselné označení dveří, v nichž sídlí Seminář obecných a komparativních dějin, představovalo pro ty, kdo k semináři jako studenti a doktorandi náleželi, dobře známý pojem. Genius loci, jenž se s touto rozměry nevelkou místností pojil, byl stěží zaměnitelný a byl s osobností paní profesorky úzce spjat. V návaznosti na dobrou tradici uvedenou v život profesorem Hrochem se z 302b stal fenomén svého druhu.

Je více než symbolické, že stejně (jen v přesmyčce b302) zněla i svébytná, na nezasvěcené šifrovitě působící osobní e-mailová adresa paní profesorky, z níž nám přicházely zprávy podepisované písmeny LKL. Ukazuje to, jak klíčovou roli v životě paní profesorky práce v Semináři obecných a komparativních dějin sehrávala. Jednoduše LKL a 302b – zní to na první pohled možná trochu úsečně, lakonicky, jako zkratka bez emocí. Za těmito písmeny se však pro všechny obeznámené

skrývala silná značka, která nepotřebovala další atributy, protože její kvality každý znal. V myslí se vracím do minulosti, stoupám po hlavním schodišti fakulty do třetího podlaží, automaticky zahýbám vpravo a mířím rovně do dveří. Představa, že nyní tam již paní profesorku nenaleznu, na mě působí nezvykle, stěží uvěřitelně, nanejvýš smutně.

Obraz druhý se vztahuje k paní profesorce ve školitelské a učitelské pozici. Vystupování LKL bylo vždy svým způsobem nenápadné, oproštěné od vnějškové aureoly. Zakládalo se však na neobyčejných zkušenostech s prací s lidmi napříč kulturami (bohatou zahraniční spoluprací a vazby jistě zmíní ve svých vzpomínkách jiní), vytríbené rozlišovací schopnosti a vnímavosti, citu pro odlišnost a jinakost. Toto vystupování se nevyznačovalo prvoplánovým charismatem, jež někteří učitelé vyzařují a daří se jim přitom zaplňovat do posledních míst velké posluchárny. Označil bych jej za neinvazivní přístup navádějící drobnými kroky k cíli, přístup, který byl zároveň nanejvýš empatický a lidský.

Osobně v této souvislosti vzpomínám především na přípravu publikace Pojetí prostoru v historické perspektivě, díla nás, tehdejších doktorandů a studentů, jež jsem za pomoci a vedení LKL redakčně dovedl k vydání. Paní profesorka se do prací svých svěřenců nesnažila vnášet vlastní představy o tématu a metodologii, zároveň jim však věnovala velkou a pečlivou pozornost. Když byla cesta rovná, kráčel student svým vlastním krokem, přeskakoval výmoly a odhazoval z cesty popadané větve, veden k tomu, že to dokáže. Neslýchal, že by se měl ubírat jinudy či kráčet jinak. Věděl ale, že nalezne rádce právě tam, kde je třeba, na nejistých rozcestích a v zatáčkách, a to rádce, který mu dá návod a inspiraci, nikoliv hotové řešení.

Studentům nebyly podávány informace a instrukce v injekčních dávkách, nýbrž dostávali nabídku dostupných nástrojů, jimiž lze klestit cestu skrze houští pramenů a informačních zdrojů, a to s možností ohmatat, otestovat a vybrat ten svůj. Snad právě díky tomu nebylo studium v Seminárii obecných a komparativních dějin nikdy mainstreamovou záležitostí a rodily se zde tematicky různorodé práce, jež nepojilo podobné téma, ale badatelské nazírání. Trochu odvážně si dovoluji tvrdit, že takovým způsobem se z komparativních přístupů, vnímaných v Seminárii vždy v plurálu, stávala (vypůjčím-li si obrat užitý Thomasem Welskoppem) ona „královská cesta“ k výzkumu a

poznávání, která je, alespoň podle mého osobního přesvědčení, potřebná a žádoucí nejen v akademickém bádání, ale všude, kde je třeba analyzování jakéhokoliv druhu.

Obraz třetí se pojí k pravidelným odpoledním středečním seminářům, které LKL připravovala, organizovala a moderovala. Byly tehdy oficiálně vedeny pod prostým označením „doktorský seminář“, představovaly ale ve skutečnosti mnohem víc. Jednalo se o svébytnou formu prezentací spojených s diskusí, setkáváním i střetáváním, formu, jež je podle mého názoru nepřekonaná, protože vlastně nepřekonatelná.

Tento seminář, kde jeden týden prezentoval výsledky své práce erudovaný odborník středního věku, následovaný o týden později nejistým studentem dokončujícím svou bakalářskou práci a za čtrnáct dní hostem ze zahraničí, zpravidla v diskusi nešetřil nikoho z referujících. Tematická paleta byla široká a oborové hranice nepředstavovaly relevantní veličinu – důležitý byl vždy řešený problém, ne jeho šablonovité „zaškatulkování“. Účastníků nebývalo mnoho, to ale semináři nikterak neubíralo na síle a originalitě. Principem těchto veřejně přístupných seminářů byla otevřenost a rovnost diskutujících – v auditoriu vedle sebe seděli studenti i univerzitní profesori, pravidelní účastníci i lidé, které nikdo z nás neznal a přišli jen jednou na konkrétní téma.

Dobře si vzpomínám na pozvánky tištěné na barevných papírech, pokaždé v jiné barvě, jež jsme rozvěšovali na různých místech po fakultě a uvažovali přitom, které podlaží dané téma asi nejspíše osloví a která nástěnka bude ta nejvíce cílová. Nedocenitelný je zvláště způsob, jakým seminář studenta-začátečníka stavěl do kontextů, s nimiž se při jednogeneračně pojímané výuce zpravidla nesetkával. Zároveň seminář výrazně přispíval k sebereflexi všech účastníků, a obohacoval tak všechny zúčastněné bez ohledu na generaci. Pokud bych měl z dob svých studií jmenovat jeden jediný prvek, který pokládám za nejpřínosnější, uvedl bych bez váhání právě tento seminář.

Oněch obrazů, jež ve mně vzpomínka na paní profesorku vyvolává, je mnohem víc. Je těžké smířit se s tím, že již navždy zůstanou jen v mé paměti. Setrvám zde ale u tří výše zmíněných, protože je zároveň považuji za velký odkaz LKL. Přál bych nejen FF UK, ale i univerzitnímu systému vůbec, aby dokázal utvářet místa s podobným geniem loci a podobně silné značky, jako byla 302b v době působení paní profesorky. Přál

bych mu školitele a učitele, kteří budou k práci svých svěřenců přistupovat stejně neinvazivním a empatickým, ale zároveň pečlivým a důsledným způsobem. A konečně bych si přál, aby vysoké školství bylo schopno nacházet, stejně jako paní profesorka, takové platformy výuky, setkávání a diskusí, jež by propojovaly témata i obory, kultury i generace, a přispívaly tak k sebereflexi i obohacení.

PhDr. Michal Svatoš, CSc. (bývalý dlouholetý pracovník Archivu UK a následně vedoucí Ústavu dějin UK)

Když přišla zpráva, že Luďa Klusáková už není mezi námi, přiznám se, že jsem tomu zprvu nechtěl věřit. Nedělilo nás sice až tak mnoho roků, ale náš vztah byl vždycky trochu poznamenán počátky našeho setkání, vztahu „staršího s mladším“, setkání „kmenového“ zaměstnance s elémem, který začal svou odbornou dráhu v tehdejší Archivu Univerzity Karlovy. Když Luďa přišla do sídla univerzitního archivu v Karolinu, měl jsem už svá učednická léta za sebou a patřil jsem tehdy k jedněm z kmenových pracovníků archivu.

Měl bych povědět, že archiv to byl „prazvláštní“. Fakticky podnikový archiv byl místem, které spojovalo badatelský zájem o „intelektuální dějiny“, především o ty univerzitní, s každodenní „rutinou“ práce s historickými dokumenty a jejich uchováváním. Místo svým způsobem jedinečné, nejen svým zaměřením, personálním obsazením, ale už svým „umístěním“ na dvoře Karolina, poblíž historického sídla univerzity, a v neposlední míře i jako součást Rektorátu Univerzity Karlovy. Do tohoto prostředí, v němž byste našli jen nemnoho sympatizantů tehdejšího režimu, přišla roku 1973 čerstvá absolventka historie se zaměřením na evropské dějiny raného novověku a dějiny měst. Přes rozdíly odborného zaměření jsme však přivítali jazykovou „výbavu“ nové kolegyně s její spolehlivou francouzštinou (a angličtinou), která měla doplnit převažující zaměření na jazyky sousedních zemí, především němčinu.

Pokud jde o její odbornou průpravu a pracovní činnost v univerzitním archivu, obracela se především na své služebně starší kolegy Jindru Duchoňovou a Michala Svatoše, kteří ji

měli zasvětit do chodu archivu a pracovní náplně. Pokud jde o můj „pracovní vztah“ k Ludě, od samého počátku to bylo bez jakýchkoliv problémů. Školením medievista, měl jsem vedle „středověkých fondů“ na starosti zpracovávání materiálů bývalé Německé univerzity v Praze, na nichž jsem Ludě ukazoval postup archivních prací (pořádání, inventarizaci a zpřístupnění historického materiálu). Luďa se také okamžitě zapojila do běžné činnosti archivu – vyhledávání písemností, rešerší z historických materiálů a práce v archivní studovně.

Nebudu zakrývat, že její příchod přinesl jistou obavu z „cizorodého prvku“ v zaběhaném, poklidném závětrí archivní budovy, kde se bez obav setkávali „bývalí s těmi přeživšími“, starší s mladšími, kde vládlo naprosto „domácké“ a liberální prostředí, na tu dobu až neuvěřitelné. Přeci jenom – dcera ministra a profesorky politické ekonomie a vnučka prezidentova nevzbuzovala příliš důvěry v pokračování života v zaběhaných kolejích. O to větší však bylo překvapení, a dodejme na obou stranách.

Snazší to bylo už jen proto, že těch společných, styčných bodů bylo více než těch, které nás dělily. To společné, co jsme měli, byla studia na Filozofické fakultě UK, blízký studijní obor (historie a archivnictví), a především přesvědčení, že jsme si vybrali zajímavý obor, cosi, co se označuje „za profesi jako celoživotního koníčka“ a co je považováno za neuvěřitelné štěstí, které se přihodí jen málokomu. To, čeho jsem si na Ludě považoval nejvíce, byl velmi srdečný, kolegiální a kamarádský vztah ke svým spolupracovnícím a spolupracovníkům. Ani stopy po nadutosti příslušníků tehdejší „věrchušky“, ani stopa po aroganci mocných bolševického režimu, nebo dokonce denunziace na své kolegy. Jedním „slovem“: Luďa zapadla mezi své kolegy až neuvěřitelně dobře.

V jednom však její působení v univerzitním archivu nesplnilo očekávání. Výkonný redaktor ústavního časopisu *Historia Universitatis Carolinae Pragensis* (vycházející v řadě celouniverzitních periodik *Acta Universitatis Carolinae*) docent Jan Havránek měl představu, že její jazykové znalosti a přehled po tématu dějin měst, za jejichž součást mohou být považovány i univerzitní dějiny, přinesou obohacení časopisu, přinejmenším jeho „obzoru literatury“ (recenzí a referátů z jazykově francouzské a anglické oblasti). Za pět let jejího působení v univerzitním archivu se však neobjevil ani jeden

článek, ani jedna studie, recenze nebo referát o knize z jejího pera.

Naše pozdější setkávání mělo už zcela jiný charakter. Luďa mě totiž pozvala k přednáškám o minulosti evropských univerzit, o nichž věděla, že jsou mým srdečním tématem, a nejspíš i tušila, že rodinné geny mě přivedou i k oblibě kantorské činnosti, ovšemže za respektu toho, že si ponechám Karolinum jako své výchozí a hlavní působiště, které budu doplňovat výukou na její katedře. Ohlédnu-li se nazpět, na celém tom kurzu bylo asi nejzajímavější, když Luďa v klidu mé karolinské pracovny, tak kontrastující s hekticitou fakulty, formulovala své „požadavky“, které měla k tématu a výuce samotné. Nešlo jí totiž o nic menšího než doplnit znalosti studentů o konkrétní historické téma, v němž se spojovaly jazykové znalosti, se získáním odborné erudice na tématu, které by mělo být univerzitním studentům blízké.

Karolinum a univerzitní archiv opustila Luďa Klusáková tak rychle, jak do něho přišla. V roce 1978 se vrátila na fakultu, na níž získala své odborné školení a historickou kvalifikaci. Z jejího vyprávění však vím o jejím přesvědčení, že základům historické práce se naučila až po absolutoriu v prvním místě svého životního působení, v Archivu Univerzity Karlovy. A ještě jednu důležitou věc jsme se s Luďou museli naučit všichni: osobní a politické přesvědčení nesmí být překážkou vzájemné tolerance a respektu.

PhDr. Jakub Štofanič, Ph.D. (Masarykův ústav a Archiv AV ČR)

Luďu Klusákovú som poznal v role učiteľa, vedeckej kapacity i priateľskej kolegyne. V každej z týchto rolí pôsobila presvedčivo a úplne prirodzene. Svoju autoritu nezakladala nikdy na veľkých gestách ani nespochybniteľných vyhláseniach. Naopak svojou skromnosťou, milým prístupom a úsmevom vytvárala priestor pre diskusiu, kritické uvažovanie a dodávala chuť k ďalšej spolupráci. Moje prvé spomienky na Luďu siahajú k ústnemu koľu prijímacieho konania na vtedy ešte päťročné dvojodborové štúdium histórie. Jeho priebeh, otvorenosť i rešpekt, ktorý som od členov komisie cítil, ma presvedčili o tom, že Filozofická fakulta v Prahe bude ideálnym miestom pre ďalšie štúdium. Pri odchode z miestnosti 302B som netušil, že

o pár rokov sa do nej budem pravidelne vracat ako študent Seminára obecných a komparatívnych dejín, ktorý dlhé roky úspešne viedla práve prof. Luďa Klusáková. Študentom sa snažila vždy otvárať dvere do vlastných výskumov a ponúkať teoretické i metodologické inšpirácie. Zásobovala nás textami, zapájala do projektov a podporovala naše snahy vycestovať na študijné či bádateľské pobyty. Vďaka jej kontaktom doma a hlavne v zahraničí prichádzali na ústav prednášať významní odborníci na kultúrne, komparatívne a urbánne dejiny. Nikdy sa však nebránila ani presahom k ďalším disciplínam ako sociológii, antropológii či ochrane pamiatok, ktoré vtelila do nových študijných programov. Keď som s ňou spoločne posledné semestre učil, videl som na nej stále neutíchajúcu zvedavosť a veľký záujem o každého zo svojich študentov. Všetkým nám bude nesmierne chýbať!

PhDr. Ondřej Vojtěchovský, Ph.D. (Ústav světových dějin FF UK)

O vážné nemoci paní profesorky Ludi Klusákové jsem věděl delší dobu a stejně tak i o tom, že prognóza není příliš nadějná. Přesto jsem věřil, že Luďa nemoc přemůže. Jinou možnost jsem si vlastně ani nepřipouštěl. Luďa, jak jsem ji znal, se totiž vyznačovala nesmírnou houževnatostí, usilovností a vytrvalostí a zároveň byla neobyčejně pozitivní a dobromyslná. Překážky vždy dovedla řešit se stoickým klidem a nadhledem.

Stejně tak přistupovala i ke své nemoci. Když jsme se setkali v druhé polovině února naposled, byla v plném pracovním nasazení a vyzařovala jako obvykle optimismus. Její odchod minulý týden mě proto zaskočil a, musím přiznat, i osobně zdrtil. Tváří v tvář kruté skutečnosti smrti nemám co dodat. Luďa byla vzorem střídmosti a uměřenosti, a přesto se jí zlá choroba, teprve na samém začátku stáří, nevyhnula...

Luďa Klusáková mě provázela takřka celým mým dosavadním profesním životem. U přijímací zkoušky mě zkoušela společně s také již zesnulým profesorem Vladimírem Nálevkou. Vzpomínám si, že jsem od ní dostal otázku týkající se Castiglioneho Dvořana, kterého jsem měl v seznamu literatury. Již toto mé první osobní setkání s ní tak bylo pro ni v mých očích příznačné: Přednostním zájmem o kulturní dějiny před dějinami politických událostí se vyznačovala její výuka i badatelské

pole, ať již pokrývalo dějiny měst, dvorské, zvláště pak epistolární renesanční kultury, cestování, vnímání jinakosti, obrazu druhého, hranic, či se týkalo vztahu mezi centry a periferiemi.

Jeden z prvních odborných článků vůbec, který jsem četl ještě na gymnáziu, byl Ludin text o osmanském městě. Již jako studenta mě zvláště zaujalo jedno z jejích výzkumných témat, totiž pozorování evropských cestovatelů do oblastí osmanského Balkánu, které se překrývalo s mým vlastním předmětem zájmu.

Během studia mě oslovovala atmosféra Ludiných seminářů, které tehdy vedla společně s profesorem Miroslavem Hrochem a s také již bohužel zemřelým Karlem Kubišem. V těchto seminářích vždy panovala vysoká odborná úroveň a duch kolegiality. Spolu s ostatními účastníky jsem se cítil být zavázán jak mimořádným nárokem na samostudium a přípravu, tak i svěřenou důvěrou, která se projevovala v naslouchání a v respektu vyučujících vůči někdy nesmělým, někdy úsměvně sebevědomým mladým kolegům. Měli jsme oprávněně pocit, že naši učitelé nás berou za rovnocenné partnery a že díky nim se můžeme nejen seznamovat, ale i mít svůj podíl na nejaktuálnějších relevantních vědeckých debatách. Byl jsem proto velmi poctěný, když jsem v roce 2006 mohl nastoupit jako asistent do Semináře obecných a komparativních dějin a stát se Ludiným spolupracovníkem.

Imponoval mi Ludin důraz na mezinárodní spolupráci ve výuce i výzkumu. V oboru historie na fakultě stála u počátků programu Erasmus, kterého jsem se jako jeden z prvních studentů také mohl zúčastnit a po letech pak po Ludě převzít úlohu oborového koordinátora. Dbala o výuku v angličtině a francouzštině pro zahraniční studenty již v době, kdy fakulta tuto potřebu příliš nevnímala a neoceňovala. Podílela se na významných mezinárodních projektech, dnes tak žádaných, již v časech, kdy to na fakultě nebylo ještě vůbec obvyklé. Pro Ludu to však byla zcela samozřejmá součást její každodenní práce, do které se stejnou samozřejmostí zapojovala i své žáky a mladší kolegy.

Ludě byla vždy vlastní týmová práce, jejíž význam se v humanitních oborech rovněž opět zdůrazňuje v posledních letech. Obdivoval jsem její schopnost koordinovat a vést tým. S jeho členy, mnohdy doktorandy a studenty, Luďa jednala vždy vlídně, naprosto nenuceně a dovedla je vést k zaujetí pro společnou práci. Vytvářela přitom kolem sebe zcela přirozeně

srdečné a přátelské prostředí, v kterém bylo radost pracovat. Nutno dodat, že nikdy, ani v soukromém hovoru, neměla potřebu své zásluhy zdůrazňovat, s někým se srovnávat či někoho kritizovat. Jednala vždy skromně a plně zaujata svou vlastní prací. Fakultní politika a s tím spojené spory ji obvykle nechávaly klidnou, byť je uměla trefně okomentovat. Velmi mě mrzí, že nás paní profesorka Luďa Klusáková opustila. Bude mi moc chybět.

Mgr. Michael Voříšek, Ph.D. (absolvent Ústavu světových dějin FF UK)

Dovolte mi krátce připomenout jeden údaj v biografii profesorky Ludí Klusákové, který by snad mezi ostatními mohl zapadnout: profesorka Klusáková byla v letech 1999 až 2009 katedrovou koordinátorkou programu Erasmus/Socrates. Vzpomínám si na první roky tohoto působení profesorky Klusákové, první roky v programu Erasmus nejen pro Filozofickou fakultu UK, ale i pro celou Českou republiku. Bylo velké štěstí, že se – spolu s jinými – programu Erasmus ujala osobnost s jejím rozhledem a vizí.

Profesorka Klusáková vnímala od počátku, že zahraniční studijní pobyty se změní z „marginální záležitosti“, jak bývaly namnoze pojmány, v běžnou součást přípravy studujících. Chápala dokonale význam, který má zahraniční pobyt pro lidský a intelektuální vývoj studentek a studentů historie. Ale nepodceňovala ani vliv, který bude mít pravidelná spolupráce se zahraničními ústavami na domácí univerzitní pracoviště – od zavedení kreditního systému přes potřebu pojímat studující jako partnery, kteří „převzou část zodpovědnosti za své studium“, až k seminární výuce v cizích jazycích pro zahraniční studentky a studenty. Svědectví o tom podává mj. její příspěvek do diskuse historiček a historiků z roku 2001, který podle mého názoru ani po bezmála dvaceti letech v ničem podstatném nezastaral.

Nešlo ale jen o vizi. Do úspěšného rozvoje programu Erasmus vložila profesorka Klusáková svoje renomé, pedagogické kontakty v zahraničí, vpravdě diplomatický takt a nekonečné hodiny práce, o jejichž skutečném rozsahu jsme my, kteří jsme na stipendia Erasmus vyjížděli, měli jen mlhavou představu. Je téměř zbytečné dodávat, že profesorka Klusáková na Seminári

obecných a komparativních dějin při Ústavu světových dějin FF UK otevřela a po mnoho let vedla jeden z prvních kurzů pro zahraniční studenty a studentky přijíždějící v rámci programu Erasmus.

Dnes, kdy v rámci programu Erasmus+ historické ústavy FF UK ročně vysílají přes sto čtyřicet studujících na více než šedesát evropských univerzit, se mnoho věcí, o kterých byla výše řeč, jeví jako samozřejmé. To je pochopitelně dobře, ale tento stav nenastal sám od sebe. Velkou zásluhu na něm má právě profesorka Luďa Klusáková. Čest její památce.

Mgr. Adam Votruba, Ph.D. (Regionální muzeum v Kolíně)

S prof. Luďou Klusákovou jsem se poznal během magisterského studia, ale v pravidelném kontaktu jsem s ní byl zejména během svého doktorátu, kdy byla vedoucí mojí disertační práce. Vždy jsem oceňoval v jejím přístupu, a také v přístupu jejího kolegy prof. Miroslava Hrocha, určitou velkorysost a důvěru v témata, s nimiž přicházeli studenti. Na doktorandských seminářích Ludí Klusákové jsem se díky tomu setkával se zajímavými lidmi a s různými přístupy k historickému bádání. Sám jsem se ve svém výzkumu zaměřil na venkovskou kriminalitu, respektive na organizované zbojnictví a loupežnictví a jejich obraz v lidové kultuře. Později jsem zjistil, že ne všichni historikové jsou ochotni považovat folklorní prameny za legitimní objekt historikova zkoumání. O to více jsem vděčný své školitelce, že můj badatelský přístup podporovala. Když jsem se po skončení doktorátu začal postupně více zaměřovat už na ryze etnologická témata, měl jsem navíc důvody ocenit přínos pečlivé historické metodologie a historicko-komparativní metody i pro tuto oblast zkoumání.

Na prof. Luďu Klusákové si vážím i jejího lidského přístupu k mladším kolegům. Ačkoliv jsem později pracoval často mimo odborné prostředí, zůstávali jsme v kontaktu a vždy mě opakovaně podporovala, když jsem se na ni obracel s prosbou o radu nebo o pomoc ve své další badatelské činnosti. I z toho důvodu mi bude prof. Luďa Klusáková velmi chybět.

Mgr. Markéta P. Younger (roz. Rubešová) (doktorandka Ústavu světových dějin FF UK)

Ráda bych touto cestou s úctou a vděkem zavzpomínala na školitelku své disertační práce, profesorku Luđu Klusákovou. S úctou, která jí náleží, a s vděkem, který dozajista pociťuje většina z vás, kteří měli možnost studovat dějiny a psát své první historické studie pod jejím plně angažovaným a profesionálním vedením.

K paní profesorce jsem se sice dostala spíše náhodnou volbou jejího Úvodu do historie v prvním ročníku magisterského studia historie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, v dalších letech jsem ale směřovala na její semináře zcela záměrně. Přístup paní profesorky k dějinám a jejich studiu se mi zdál autentický a smysluplný, a navíc jsem měla pocit, že ačkoliv jsme teprve na začátku našeho studia, naše názory jsou přijímány rovnocenně a s opravdovým zaujetím. Tento přístup nám mnohým pomohl překonat jistý ostych před spoustou historického materiálu a dodával odvalu zkoumat prameny a interpretovat je, ač tak již dříve činili jiní, učenější, a i když se mnohdy zdálo, že své již řekly.

Zde se dostávám k poučení, které jsem si odnesla jako základ pro své další historické studium. Paní profesorka nám kladla na srdce, že pokud skutečně chceme z pramene vykřesat něco nového a nechceme opakovat již mnohokrát napsané, musíme se naučit klást otázky tak, jak to před námi nikdo jiný neučinil. Ač se to může zdát jako banální poučka, v prvních ročnících studia historie, kdy jsme byli pravidelně zahlcováni fakty a dalšími fakty, šlo o důležité prohlédnutí. Bylo nutné se pozastavit, částečně rezignovat na šíři a začít usilovat o hloubku.

Paní profesorka v sobě snoubila dvě vlastnosti, které v akademickém světě nebývají samozřejmostí. Byla mezinárodně uznávanou expertkou ve svém oboru a zároveň vynikající pedagožkou. Jak jsem již uvedla, její partnerský přístup ke studentům byl pro mnohé z nás nejprve nezvyklý, ale velmi rychle jsme se přeorientovali a s radostí vítali možnosti profesionálního růstu, které takový přístup skýtá.

Osobně bych odborné vedení paní profesorky při psaní svých

prací a studií popsala jako prožitek soudné svobody a pozitivní kritiky, která za sebou nezanechávala frustrující pocit neschopnosti. Paní profesorka respektovala osobitý styl každého z nás, pokud to byl styl, jež mohla historická disciplína snést. Dodnes nemohu zapomenout na to, jak mě paní profesorka přiměla zamyslet se nad těžko srozumitelnou stylistikou, kterou se vyznačovaly mé práce (snad mohu použít čas minulý). Namísto odsouzení textu jako nečitelného jej pouze s laskavým úsměvem označila za „svým způsobem barokní“. Tento úsměv mi bude moc chybět. Milá paní profesorko, děkuji za Vaši dlouholetou podporu, odborné vedení i lidské porozumění.